

АУДИТ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

© 2019 КРІВЦОВА Т. О., ЛЯДОВА Ю. О.

УДК 657.6.346.3
JEL Classification: M42

Кривцова Т. О., Лядова Ю. О.

Аудит зобов'язань суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти

Метою цієї статті є розвиток теоретичних положень і розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання. В статті використано такі методи дослідження: індукції та дедукції, аналізу та синтезу, причинно-наслідкового зв'язку, статистичного аналізу. Аналіз і дослідження науково-практичної літератури, а також стандартів, що регламентують здійснення аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання, дозволили визначити поняття методики аудиту взагалі, а також визначити сутність і зміст методичного забезпечення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання. Узагальнено взаємозв'язок між завданнями аудитора під час перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання та джерелами інформації. Систематизовано здобутки стосовно особливостей формування методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку аудиторської діяльності в Україні, зокрема, підходи до визначення та оцінки аудиторського ризику у взаємозв'язку з рівнем суттєвості. В результаті аналізу наукових праць, вітчизняного та міжнародного законодавства удосконалено методику аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання через розробку й обґрунтування методичних рекомендацій по мінімізації аудиторського ризику при перевірці зобов'язань на основі запропонованої моделі прогнозованої оцінки прийнятного аудиторського ризику в ході аудиторської перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання. Практична реалізація результатів дослідження дозволить оптимізувати роботу аудиторів в ході здійснення аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим подальші розробки має сенс зосередити на вивченні провідного досвіду розвинутих країн світу та світових тенденцій у сфері здійснення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання.

Ключові слова: аудит, аудит зобов'язань суб'єктів господарювання, методика аудиту, методичне забезпечення аудиту, аудиторський ризик, оцінка аудиторського ризику.

DOI:

Рис.: 8. Табл.: 1. Бібл.: 25.

Кривцова Тетяна Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: krtatyana078@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1693-6781>

Лядова Юлія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: uliia.liadova@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7330-764X>УДК 657.6.346.3
JEL Classification: M42**Кривцова Т. А., Лядова Ю. А. Аудит обязательств субъектов хозяйствования: теоретико-методические аспекты**

Целью данной статьи является развитие теоретических положений и разработка методических подходов и практических рекомендаций, направленных на совершенствование методики аудита обязательств субъектов хозяйствования. В статье использованы следующие методы исследования: индукции и дедукции, анализа и синтеза, причинно-следственной связи, статистического анализа. Анализ и исследования научно-практической литературы, а также стандартов, регламентирующих осуществление аудита финансовой отчетности субъектов хозяйствования, позволили определить понятие методики аудита вообще, а также определить сущность и содержание методического обеспечения аудита обязательств субъектов хозяйствования. Обобщена взаимосвязь между задачами аудитора в ходе проверки обязательств субъектов хозяйствования и источниками информации. Систематизированы достижения относительно особенностей формирования методики аудита обязательств субъектов хозяйствования на современном этапе развития аудиторской деятельности в Украине, в частности подходы к определению и оценке

UDC 657.6.346.3
JEL Classification: M42**Krivtsova T. O., Liadova Y. O. Audit of Liabilities of Business Entities: Theoretical and Methodological Aspects**

The aim of this article is developing theoretical principles and elaborating methodological approaches and practical recommendations to improve the methodology for auditing liabilities of business entities. The article uses the following research methods: induction and deduction, analysis and synthesis, cause and effect relationship, statistical analysis. Analysis and research of relevant scientific and practical literature, as well as standards which regulate conducting an audit of the financial statements of business entities, allowed to define the concept of audit methodology in general, as well as to determine the nature and content of the methodological support for auditing liabilities of business entities. The relationship between the tasks of the auditor in an audit of liabilities of business entities and sources of information is generalized. Achievements regarding the formation of the methodology for auditing liabilities of business entities at the present stage of development of audit activities in Ukraine, in particular, approaches to the definition and assessment of audit risk in connection with the materiality level, are systematized. As a result of the analysis of the scientific papers and domestic and international legislation, the methodology for auditing liabilities of business entities

аудиторського ризику в взаємозв'язку з рівнем суттєвості. В результаті аналізу наукових праць, вітчизняного та міжнародного законодавства удосконалена методика аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання шляхом розробки та обґрунтування методических рекомендацій по мінімізації аудиторського ризику при перевірці зобов'язань на основі запропонованої моделі прогнозування оцінки прийнятності аудиторського ризику в ході аудиторської перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання. Практична реалізація результатів дослідження дозволить оптимізувати роботу аудиторів при здійсненні аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання. В зв'язку з цим подальші розробки мають сенс зосередити на вивченні передового досвіду розвинутих країн та світових тенденцій в сфері здійснення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання.

Ключеві слова: аудит, аудит зобов'язань суб'єктів господарювання, методика аудиту, методическе забезпечення аудиту, аудиторський ризик, оцінка аудиторського ризику.

Рис.: 8. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 25.

Кривцова Тат'яна Александрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри учета та бізнес-консалтинга, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: krtatyana078@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1693-6781>

Лядова Юлія Александрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри учета та бізнес-консалтинга, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: uliia.liadova@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7330-764X>

Вступ. У сучасних умовах глобалізації світового господарства соціально-економічний розвиток України відбувається на фоні подолання фінансово-економічної кризи, яка супроводжується нестабільними умовами господарювання та зростанням боргів на всіх рівнях економічних відносин. Останнє негативно впливає як на економічні показники діяльності суб'єктів господарювання в цілому, так і на недосконалість фінансової інформації про останніх. До того ж зниження довіри користувачів до фінансової інформації основних суб'єктів економіки перешкоджає припливу капіталів від інвесторів і кредиторів. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку країни є реформування сектора аудиторських послуг. Отже, постійне вдосконалення теорії, організації та методики здійснення аудиторських послуг є безперервним процесом. Крім того, необхідно відповідати всім міжнародним вимогам до здійснення аудиту, щоб сектор аудиторських послуг в Україні був конкурентоспроможним. Особливо важливим це є в нових ринкових умовах, які передбачають грамотне використання займаного капіталу як одного із джерел фінансових ресурсів економічних суб'єктів, що дозволяє підвищувати ефективність діяльності останніх.

Однак у нестабільних умовах господарювання це видається доволі складним завданням як для власників капіталу, вищого управлінського персоналу, так і для аудиторів, які підтверджують достовірність будь-якої фінансової ін-

формациі та несуть відповідальність перед користувачами фінансових звітів.

Keywords: audit, audit of liabilities of business entities, audit methodology, methodological support of audit, audit risk, audit risk assessment.

Fig.: 8. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 25.

Krivtsova Tetiana O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Business Consulting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: krtatyana078@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1693-6781>

Liadova Yuliia O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Business Consulting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: uliia.liadova@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7330-764X>

формациі та несуть відповідальність перед користувачами фінансових звітів.

Перевірка зобов'язань господарюючих суб'єктів з боку аудиторів останнім часом є дуже важливою та відповідальною ланкою при перевірці фінансової інформації суб'єктів господарювання, оскільки аудиторів, оцінюючи цю фінансову інформацію, несуть відповідальність перед всіма кредиторами економічних суб'єктів, в тому числі і державою. Однак станом на сьогодні існує проблема із недостатньо розробленим теоретичним базисом за цим напрямом перевірки, а також із відсутністю належного методичного забезпечення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання, яке б відповідало всім міжнародним вимогам і стандартам.

Дослідженням питань аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання взагалі, та оцінки аудиторського ризику зокрема, присвятили свої праці такі вчені та практики, як Бичкова С. М., Власюк К. Д., Гибеж Е. А., Герасименко Т. О., Герасимова Е. Б., Діденко С. В., Загородній А. Г., Литнева Н. О., Мазур О. В., Матвієнко Т. О., Мултанівська Т. В., Петренко С. М., Проскуріна Н. М., Скрипник О. С., Слюсаренко В. Є. Станкевич Г. та ін. В роботах дослідників розглядаються переважно питання формування теоретичних і методических засад аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання в Україні. Однак питання оцінки аудиторського ризику при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання досліджено недостатньо.

Все викладене вище обумовлює актуальність і своєчасність обраного напряму дослідження, його мету і завдання.

Метою статті є розвиток теоретичних положень і розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання. Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання: визначити сутність поняття «методика аудиту», розкрити зміст методичного забезпечення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання; обґрунтувати особливості формування методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання; проаналізувати сучасні підходи до визначення та оцінки аудиторського ризику у взаємозв'язку з рівнем суттєвості як складових методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання; розробити й обґрунтувати методичні та практичні рекомендації щодо оцінки аудиторського ризику з метою його мінімізації при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання.

Перш ніж вдосконалювати методику аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання, доцільно визначитися з теоретичними аспектами питання. Отже, доречним є визначення того, що собою являє методика аудиту взагалі.

Перш за все, слід зазначити, що результативність аудиту забезпечується застосуванням низки належних методів, прийомів і процедур. Так, ряд учених-класиків аудиту [4; 5; 14; 19] під методом аудиту розуміють сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюється оцінка об'єктів, що підлягають дослідженню. У практиці аудиту використовують загальнонаукові (є універсальними для будь-якої науки) і спеціальні методи та методичні прийоми аудиту (органолептичні, документальні, розрахунково-аналітичні та прийоми узагальнення результатів аудиту). Залежно від виду отриманих доказів виокремлюють документальні прийоми та прийоми фактичного контролю; за способом організації проведення аудиту – методи суцільної, вибіркової та комбінованої перевірки. При суцільній перевірці досліджується вся наявна інформація щодо суб'єкта господарювання, діяльність якого перевіряється. Потреба зниження трудомісткості аудиту, обмеженість аудитора в часі, висока вартість оплати праці аудитора є причинами значної привабливості вибіркового прийому. Професійне використання вибіркового прийому дозволяє аудитору забезпечити високу якість аудиту при зменшенні кількості аудиторських процедур. Рекомендації щодо застосування аудиторської вибірки з метою збирання аудиторських доказів надає МСА 530 «Аудиторська вибірка» [13]. Метою аудитора при використанні аудиторської вибірки є отримання ним підстав для обґрунтування висновків щодо генеральної сукупності, з якої здійснювалась вибірка.

Аудитор застосовує різні методичні прийоми та способи в певній сукупності та послідовності відповідно до прийнятого завдання. *Порядок і послідовність застосування методів аудиту для обробки економічної інформації щодо фінансової звітності з метою формування судження стосовно її достовірності й доведення цього судження до відома користувачів через аудиторський висновок формує методику аудиту.*

Однак слід зазначити, що поряд із поняттям «методика аудиту» дослідники доволі часто використовують по-

няття «методичне забезпечення аудиту», що є більш широким відносно поняття «методика аудиту».

За класичним підходом методичне забезпечення взагалі розглядають як систему, наприклад:

- в освітній діяльності «методичне забезпечення – це розробка і створення оптимальної системи навчально-методичної документації і засобів навчання...» або «...це система взаємодії викладача та студента, що включає методичне оснащення»;
- в інформатиці «методичне забезпечення – це сукупність документів, які описують технологію функціонування АІС...».

З точки зору змісту методичне забезпечення – це необхідна інформація, різноманітні методичні комплекси, тобто система необхідних і достатніх умов для здійснення будь-якої діяльності, зокрема аудиту.

На думку авторів, *методичне забезпечення аудиту являє собою систему взаємодії між аудитором та клієнтом в ході проведення аудиту, що включає нормативну базу аудиту або концептуальну основу, технологію аудиту, застосування ефективних моделей, методик аудиту тощо.*

Важливим компонентом методичного забезпечення аудиту зобов'язань є *концептуальна основа здійснення аудиту* (закони, постанови, накази, міжнародні стандарти аудиту, внутрішні стандарти аудиту тощо) та *концептуальна основа обліку зобов'язань* (закони, постанови, накази, інструкції, положення, методичні матеріали з обліку і звітності, з оподаткування, національні або міжнародні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, звітності тощо).

Для того щоб розкрити сутність методичного забезпечення аудиту зобов'язань як системи, розглянемо визначення мети, предмета, об'єктів і завдань аудиту зобов'язань.

Метою аудиту стану зобов'язань є надання впевненості аудитором у результаті проведення низки аудиторських процедур, в тому, що інформація по зобов'язанням суб'єкта господарювання відповідає критеріям, визначеним у застосованій концептуальній основі обліку зобов'язань і не містить суттєвого викривлення.

Предметом аудиту в загальноекономічному розумінні є фінансово-господарська діяльність суб'єктів підприємництва (стан суб'єкта як системи господарювання). Предмет аудиту в локальному (конкретному) розумінні залежить від об'єкта, який визначає головну його (аудиту) мету. Так, предметом аудиту фінансової звітності є фінансова звітність суб'єкта господарювання, податкової звітності – податкова звітність. Предметом аудиту господарської діяльності (аудиту ефективності) є господарська діяльність суб'єкта або його окремих підрозділів, видів діяльності, функцій управління. Поняття предмета аудиту і розкриття його змісту потребує системного підходу. Виходячи з загального положення про предмет науки можна зробити висновок, що визначення предмета аудиту має охоплювати стан економічних організацій, інформаційні й інші характеристики систем, що перебувають у сфері аудиту та аудиторських послуг. Сам зміст предмета повинен розкривати значення аудиту, його роль у системі ринкових відносин. Отже, *предметом аудиту зобов'язань суб'єкта господарювання* є господарські процеси та операції, які пов'язані з їх

наявністю та розрахунками в діяльності суб'єктів господарювання.

Під об'єктами аудиторської діяльності розуміють окремі та взаємопов'язані економічні, організаційні, інформаційні й інші функціональні форми системи, що вивчаються, стан яких може бути оцінений кількісно та якісно. Об'єкти аудиту можуть бути різними за складом і структурою, за належністю до різних сфер діяльності, за іншими характеристиками (ресурси, господарські процеси, економічні результати діяльності, організаційні форми управління, методи управління, функції управління тощо). До об'єктів аудиту зобов'язань доцільно віднести інформацію, що характеризує стан зобов'язань суб'єкта господарювання.

Завдання аудиту зобов'язань обумовлюються загальною метою, що стоїть перед аудитором, а також джерелами інформації, стосовно якої виконуються аудиторські процедури.

Так, на рис. 1 наведено схему взаємозв'язку мети, завдань і джерел інформації для аудиту зобов'язань суб'єкта господарювання.

Важливо зазначити, що аудиторські процедури в ході дослідження інформації про зобов'язання суб'єкта госпо-

дарювання, як правило, застосовуються не лише до бухгалтерських документів (первинних документів, облікових регістрів, звітності тощо), оскільки межі документального оформлення і відображення інформації про зобов'язання значно ширші.

Отже, джерелами інформації можуть бути результати оперативного обліку, дані діловодства, експертні висновки тощо. Отже, джерела інформації аудиту зобов'язань (див. рис. 1) не обмежуються представленим переліком під час виконання аудиторських завдань.

Важливою складовою методичного забезпечення аудиту зобов'язань є технологія аудиту. В загальному розумінні технологія є складовою цивілізації, тобто такого історично конкретного стану суспільства, що характеризується не тільки духовною культурою, а й матеріальною – засобами праці та технологією.

За класичним підходом технологія (у перекладі із грецької «*techne*» – мистецтво, майстерність, уміння й сукупність методів обробки) – це сукупність прийомів, що використовуються в ході здійснення справ; сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, інформації, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій, надання послуг.

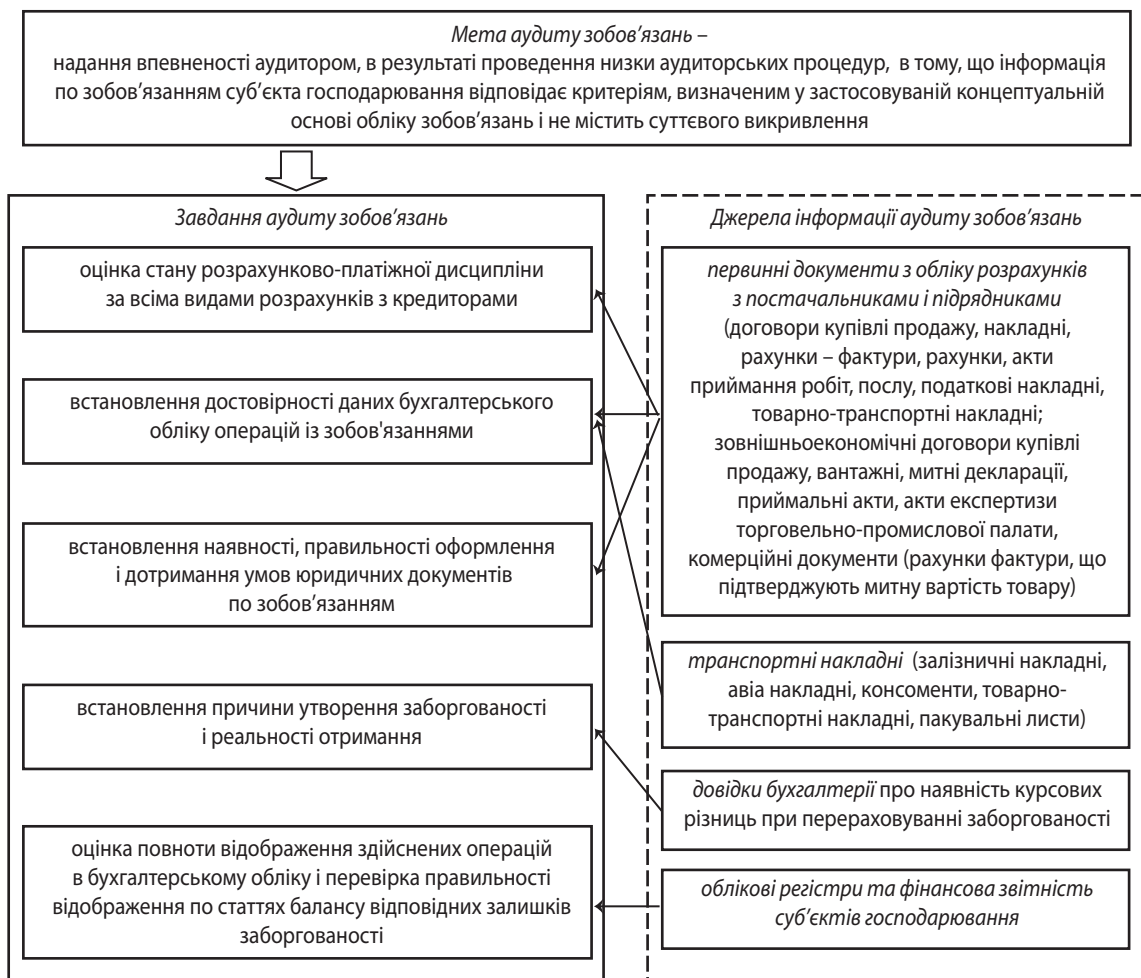

Рис. 1. Схема взаємозв'язку мети, завдань і джерел інформації для аудиту зобов'язань суб'єкта господарювання

Джерело: узагальнено авторами на основі [3; 12; 15; 17; 22]

Також існують думки, за якими технологію трактують як:

- діяльність, у результаті якої досягається поставлена мета і змінюється об'єкт діяльності;
- спосіб реалізації складного процесу шляхом розчленування його на елементи, що об'єднуються в систему взаємопов'язаних процедур і операцій, які виконуються однозначно; сукупність знань про способи та засоби організації соціальних процесів або самі дії, що дозволяють досягти поставленої мети.

Враховуючи наведені погляди, під *технологією аудиту зобов'язань* слід вважати послідовність дій аудитора при проведенні аудиту зобов'язань, що виконуються послідовно на кожній стадії (етапі) аудиту. Можна виділити три основні стадії проведення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання, кожна з яких буде включати таку кількість етапів, що забезпечить процес виявлення суттєвих викривлень в інформації про зобов'язання суб'єктів господарювання.

Методика аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання базується на організаційних засадах, що визначаються Міжнародними стандартами контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, зокрема МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» та МСА 500 «Аудиторські докази» [13].

Згідно з п. 6 МСА 500 «Аудиторські докази» визначено, що аудитор повинен розробити та виконати процедури аудиту, що за певних обставин відповідають меті отримання достатніх і прийнятних аудиторських доказів [13].

Як вимагається та пояснюється в МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» та 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики», аудиторські докази для отримання обґрунтованих висновків, на яких базуватиметься аудиторська думка, отримують за рахунок виконання процедур оцінки ризиків, подальших аудиторських процедур, що включають тести заходів внутрішнього контролю, якщо цього вимагають Міжнародні стандарти аудиту або якщо їх вирішив провести аудитор, процедури по суті включно з детальними тестами та аналітичними процедурами по суті [13].

Отже, проаналізувавши особливості теоретичних аспектів методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання, доцільно запропонувати практичні рекомендації по удосконаленню методики аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання.

Підготовчі роботи, що передують аудиту, є тривалими і водночас дуже важливим етапом аудиторського процесу. Оскільки саме на підготовчому етапі аудиту розробляються такі ключові аудиторські документи, як стратегія аудиту, план і програма аудиторської перевірки. Правильно розроблена стратегія аудиту безпосередньо впливає на визначення обсягів і рівня складності аудиторських процедур. Через це питання оцінки рівня аудиторського ризику, рівня суттєвості в аудиті (як невід'ємної частини аудиторського ризику) та визначення обсягу вибірки даних фінансової інформації, яка підлягає перевірці з боку аудитора, набуває першочергового значення [18]. Особливо в контексті

перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання, оскільки останні включають запозичені кошти, перебільшення обсягу яких у структурі джерел фінансових ресурсів компаній є дуже ризикованим для фінансового стану останніх.

Отже, по-перше, має сенс визначити сутність аудиторського ризику. Так, *сутність аудиторського ризику* проявляється, перш за все, в тому, що висловлена аудитором думка про достовірність фінансової звітності може виявитися невірною. Одним із головних завдань аудитора є максимальне зниження аудиторського ризику шляхом урахування великої кількості різноманітних факторів на стадії плануванні аудиту. Прийнятний рівень інформаційного ризику (яким є аудиторський ризик) в умовах ринкової економіки повинен встановлюватися законом про аудит, аудиторськими стандартами й іншими документами, що регулюють цю діяльність [18].

Слід зазначити, що існує зворотна залежність між аудиторським ризиком і рівнем суттєвості фінансової інформації для аудитора. Суттєвість є одним з головних компонентів, на якому базується розрахунок аудиторського ризику. Більшість фахівців у сфері аудиту визначають суттєвість як «...максимально допустимий розмір помилкової або пропущеної суми у фінансовій звітності, якою аудитор може знехтувати, тому що вона не вплине на рішення користувачів цієї звітності». Деякі з них вважають, що під суттєвістю в аудиті слід розуміти «...максимально допустимий розмір помилкової суми, яка може бути показана в публічних фінансових звітах і розглядатися як несуттєва, тобто не вводить користувачів в оману» [5].

До того ж з метою реалізації завдання щодо удосконалення теоретико-методичних основ функціонування як міжнародного, так і вітчизняного аудиту, а також з метою уніфікації розуміння суттєвості в аудиті був прийнятий міжнародний стандарт аудиту (далі – МСА) 320 «Суттєвість в аудиті». В МСА 320 стосовно суттєвості зазначено наступне: «Інформація є суттєвою, якщо її пропускання або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Таким чином, суттєвість скоріше виступає певним критерієм відсікання, а не основною якісною характеристикою, яка має бути притаманна інформації, щоб вона стала корисною» [13].

Визначення рівня суттєвості здійснюється аудитором на стадії планування, щоб забезпечити ефективність аудиторської перевірки, а також коригується в процесі перевірки. Рівень деталізації плану і програми аудиту впливає на обсяг майбутньої роботи і висновки, які робить аудитор на завершальній стадії аудиторського процесу.

У міжнародній аудиторській практиці немає чітких підходів до визначення рівня суттєвості. Але стандартами передбачені рекомендації, що визначають, що відхилення до 5 % від базового показника (сукупності базових показників) можуть бути визнані несуттєвими; більше 10 % – істотними, а в межах 5–10 % – надається право вибору аудитору, що базується на професійному судженні аудитора.

До того ж слід зазначити, що професійні стандарти з аудиту більшості країн не зобов'язують здійснювати кількісну оцінку суттєвості відхилень фінансових даних [18].

Використання рівня суттєвості має велике значення на всіх стадіях (етапах) проведення аудиторської перевірки

і на кожному етапі виконує конкретні завдання. Для наочності інформацію про завдання, що виконуються за допомогою застосування рівня суттєвості на різних етапах аудиторської перевірки, наведемо в табл. 1.

Слід зазначити, що існує зворотна залежність між аудиторським ризиком та суттєвістю в аудиті (рис. 2).

Отже, *суттєвість* – одне з найважливіших понять аудиту, завдяки врахуванню якого значно підвищується

Таблиця 1

Завдання, що виконуються за допомогою застосування рівня суттєвості на різних етапах аудиторської перевірки [19, с. 291]

Етап аудиту	Завдання, що виконуються за допомогою застосування рівня суттєвості
Початково-організаційний (ознайомлювальний, переговорний, підготовчий, розробка стратегії, планування)	Рівень суттєвості є критерієм відбору найбільш істотних (значущих) статей фінансової звітності, обов'язкових до аналізу
Власне аудиторська перевірка (етап досліджень, безпосереднє виконання отриманого завдання, що є предметом договору на надання аудиторських послуг, збір аудиторських доказів)	1. Рівень суттєвості є критерієм відбору найбільш істотних (значущих) документів, що підлягають обов'язковій перевірці. 2. Рівень суттєвості бере участь у формулі розрахунку кількості елементів, що підлягають вибірковій перевірці
Завершальний (узагальнення, структурування і групування отриманої інформації, осмислення отриманих аудиторських доказів, формування точки зору аудитора і висновків, оформлення підсумкових документів, їх обговорення і передача замовнику, завершення формування документації)	Рівень суттєвості є критерієм оцінки ступеня суттєвості (значущості) перекуреннь фінансової звітності, виявлених в процесі аудиторської перевірки

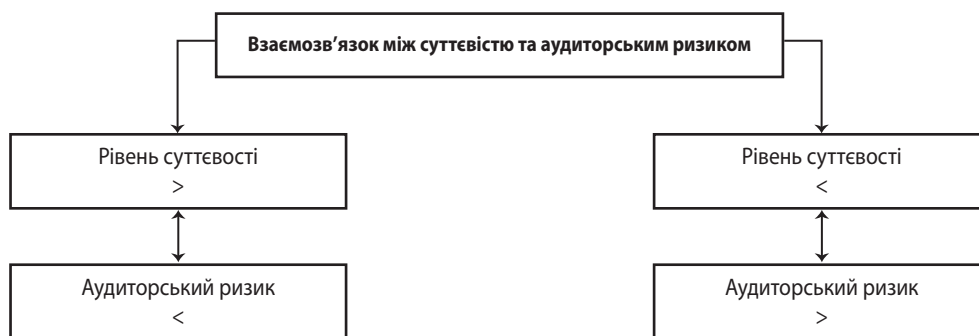

Рис. 2. Взаємозв'язок між суттєвістю та аудиторським ризиком [14, с. 122]

якість аудиторської перевірки. Однак визначати рівень суттєвості в аудиті кількісно, вірним чином ці розрахункові дані інтерпретувати та використовувати в процесі здійснення аудиту отриману інформацію вітчизняним аудиторам ще важко.

Щодо сучасної міжнародної професійної спільноти, то необхідно розуміти, що Концепція суттєвості використовується таким чином:

- як основа для планування перевірки при визначенні важливих, нетипових, часто із помилками статей і рахунків, яким слід приділити особливу увагу;
- як основа оцінки зібраних даних;
- як основа для прийняття рішень про зміст аудиторського звіту.

Виходячи з внутрішнього змісту Концепції суттєвості необхідно зазначити таке:

- суттєвість не передбачає обов'язок аудитора перевіряти фінансову звітність суб'єкта господарювання і давати висновок про її достовірність з точністю до одиниці виміру, в якій ця звітність складена;

- суттєвість – це параметр можливого вимірювання інформації, здатного вплинути на думку її компетентного користувача;
- суттєвість не може виражатися постійно існуючою абсолютною цифрою;
- суттєвість може бути різною в кожному конкретному випадку, для кожного суб'єкта господарювання.

Слід зазначити, що сучасна економічна діяльність характеризується наявністю цілої системи ризиків, пов'язаних з відсутністю вичерпної інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання у ринковому середовищі, що суттєво впливає на процес прийняття управлінських рішень та їх наслідки. Аудиту, як і будь-якій професійній діяльності, властивий певний ризик. Тобто аудиторська діяльність не є виключенням із загального правила. Їй так само, як і будь-якому іншому виду бізнесу, властиві ймовірнісні події, що можуть призвести до невиконання зобов'язань перед клієнтами або фінансових втрат.

Цими ризиками необхідно управляти для мінімізації їх негативних наслідків. Відомим є факт, що будь-яка ко-

мерційна діяльність, особливо пов'язана з наданням професійних послуг, не позбавлена ризику. Тому в аудиторській діяльності важливим є не те, щоб уникнути ризику, а передбачити його та прийняти оптимальне рішення щодо зниження ризику, розуміючи фактори, що на нього впливають, і ступінь їх впливу [6].

Питання мінімізації аудиторського ризику на сьогодні не отримали належного розвитку у вітчизняній аудиторській практиці та науці. Однією з причин недостатнього розуміння значущості досліджуваного питання є широке використання в практичній діяльності інтуїтивної оцінки ризику, яка має високу розсіяність [6].

До того ж слід зазначити, що окремого спеціального стандарту, присвяченого аудиторським ризикам, немає. В цей час для більш поглибленого розуміння проблем розрахунку аудиторських ризиків аудиторю слід керуватися нормами відразу як мінімум трьох міжнародних стандартів

аудиту: МСА 315 «Виявлення та оцінка ризиків істотного перетворення через вивчення діяльності і оточення організації»; МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту»; МСА 330 «Аудиторські процедури відносно оцінених ризиків».

Так, відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, *аудиторський ризик – це ризик або небезпека того, що аудитор зробить неправильний висновок щодо фінансової звітності після виконання ним аудиторських процедур, тобто за неправильно складеною фінансовою звітністю буде представлений аудиторський висновок без застережень і навпаки* [13].

Згідно з наявними МСА аудиторський ризик складається з трьох компонентів: невід'ємний (внутрішньогосподарський) ризик, ризик засобів внутрішнього контролю та ризик невиявлення. Компоненти аудиторського ризику та їх визначення наведені на рис. 3.

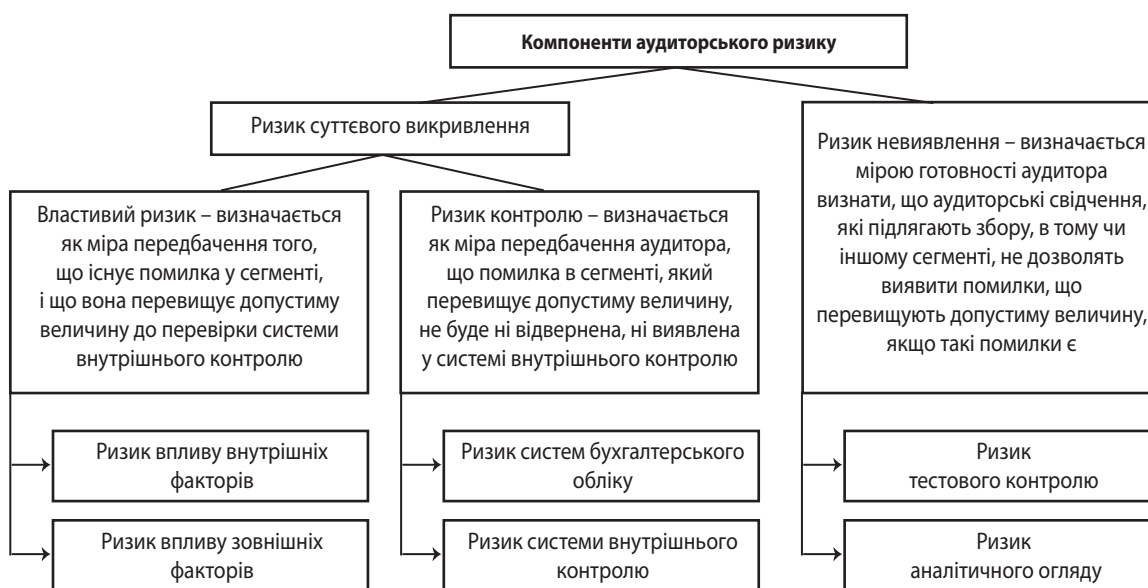

Рис. 3. Складові аудиторського ризику [14, с. 127]

Отже, практичною метою аналізу аудиторського ризику стає розробка методичного апарату, що дозволяє утримати величину аудиторського ризику під контролем при виконанні аудиторських процедур для отримання достатніх і належних аудиторських доказів для підготовки розумних висновків, на яких могла б базуватися думка аудитора; встановити прийнятний рівень аудиторського ризику [10].

Більшість дослідників стверджують, що з аудитом фінансової звітності безпосередньо пов'язано кілька аспектів ризику [10; 14; 19]. Так, перш за все, необхідно зазначити два основних види ризику – це аудиторський ризик і ризик для бізнесу (аудитора або його фірми).

Аудиторський ризик полягає в такому: аудитор дійшов висновку, що фінансова звітність складена правильно, і на цій підставі в аудиторському висновку стверджує це беззастережно, а в дійсності – фінансова звітність має істотні помилки.

Ризик для бізнесу полягає в тому, що аудитор (аудиторська фірма) може зазнати невдачі у взаємовідносинах

з клієнтом навіть тоді, коли клієнту подано правильний аудиторський висновок. Це можливо у випадках розголошення конфіденційності аудиторського висновку, відсутності рекомендацій щодо прогнозування діяльності клієнта на перспективу тощо.

Для того щоб попередити аудиторський ризик або зробити його мінімальним, аудитор має визначити оптимальний обсяг інформації для дослідження, щоб він міг взяти на себе професійну відповідальність. При цьому вартість доказів (свідоцтв) має бути мінімальною [10].

Під час проведення перевірки аудитор несе відповідальність за свою думку про фінансову звітність клієнта. Висновок про звітність складається на основі професійного судження аудитора щодо отриманих під час перевірки доказів [24].

Рівень аудиторського ризику – це суб'єктивно встановлений прийнятний для цієї аудиторської організації рівень ризику, який готова взяти на себе аудиторська організація і який полягає в тому, що в бухгалтерській (фінансовій) звітності суб'єкта господарювання можуть бути

виявлені помилки вже після завершення аудиту і подання аудиторського висновку (звіту незалежного аудитора). Чим нижче рівень аудиторського ризику, який встановила для себе аудиторська організація, тим більшу впевненість вона прагне отримати в тому, що бухгалтерська (фінансова) звітність не містить істотних помилок.

У світовій практиці аудиторської діяльності прийнято вважати прийнятним рівень, при якому похибки аудиту не можуть зробити істотний негативний вплив. На думку більшості аудиторів, цей рівень не повинен перевищувати 5 %. З міркувань етики аудитор прагне ще більш знизити його, наскільки це економічно доцільно [24].

Слід зазначити, що загальний аудиторський ризик – довірча ймовірність правильності гіпотези про відсутність помилок у перевіреному аудитором рахунку (і звітності в цілому). Довірча ймовірність показує ступінь впевненості в отриманих результатах, в тому, що характеристики вибірки відповідають характеристикам всієї досліджуваної

(генеральної) сукупності, тобто з якою ймовірністю випадкова відповідь потрапить у довірчий інтервал. Зазвичай застосовують довірчу ймовірність на рівні 95 % і 99 %. Значення цієї ймовірності може залежати від політики аудитора, клієнта та цілей перевірки.

Прагнення аудитора до розширення клієнтури і підвищення гонорарів штовхає його на зниження цієї ймовірнісної величини. Однак зростаючі ризики відповідальності змушують підвищувати її. Тим самим підтримується необхідний «обережний» рівень. Найбільш поширені серед аудиторів перевірки з рівнем вірогідності відсутності помилок в 95 %, що робить висновки аудитора досить достовірними [7].

Зниження ймовірності некоректностей в бухгалтерській звітності здійснюється на різних рубежах контролю, найважливішими з яких є система внутрішньогосподарського контролю самого суб'єкта господарювання і власна незалежна аудиторська перевірка (рис. 4).

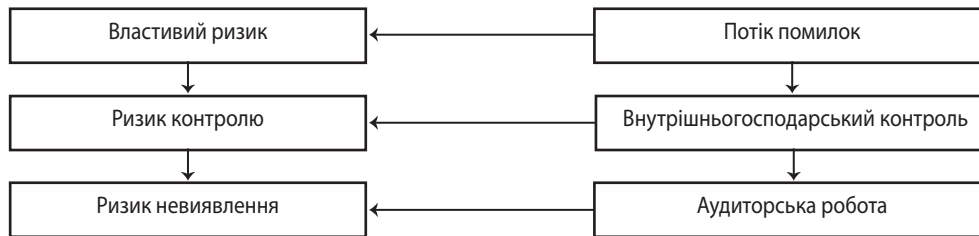

Рис. 4. Аудиторський ризик і його компенсація на різних рубежах контролю фінансової звітності клієнта [4, с. 140]

На практиці довести аудиторський ризик до нуля нереально й економічно недоцільно, однак аудиторська організація при проведенні аудиту повинна вжити необхідних заходів для того, щоб знизити аудиторський ризик до розумно мінімального рівня. Існує ряд факторів, що впливають на рішення аудиторської організації при виборі прийнятного для себе рівня аудиторського ризику (рис. 5).

Отже, доцільним вважається необхідність формування кожного виду ризику з урахуванням взаємозалежності між факторами підвищеного ризику, ризиками й обсягом аудиторських доказів (рис. 6).

При цьому вплив трьох компонентів ризику визначає плановий рівень ризику невиявлення, чотири види ризику впливають на планові аудиторські докази, в тому числі і при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання. Буква «П» на рисунку вказує на пряму залежність між компонентами ризику та плановим рівнем ризику невиявлення чи плановими доказами. «З» вказує на зворотну залежність. Наприклад, при збільшенні прийнятного аудиторського ризику та в результаті збільшенні планового рівня ризику невиявлення плановий обсяг аудиторських доказів зменшується.

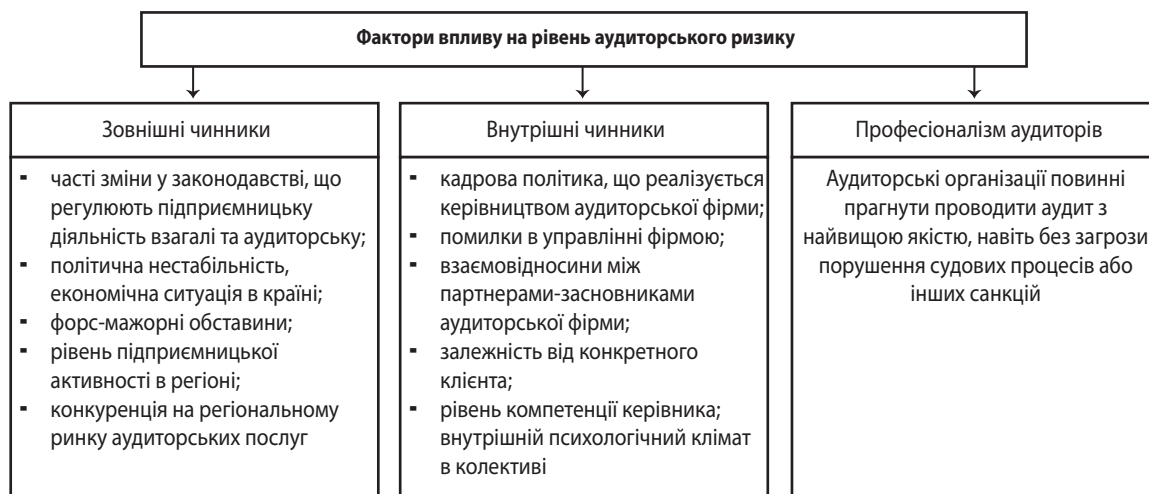
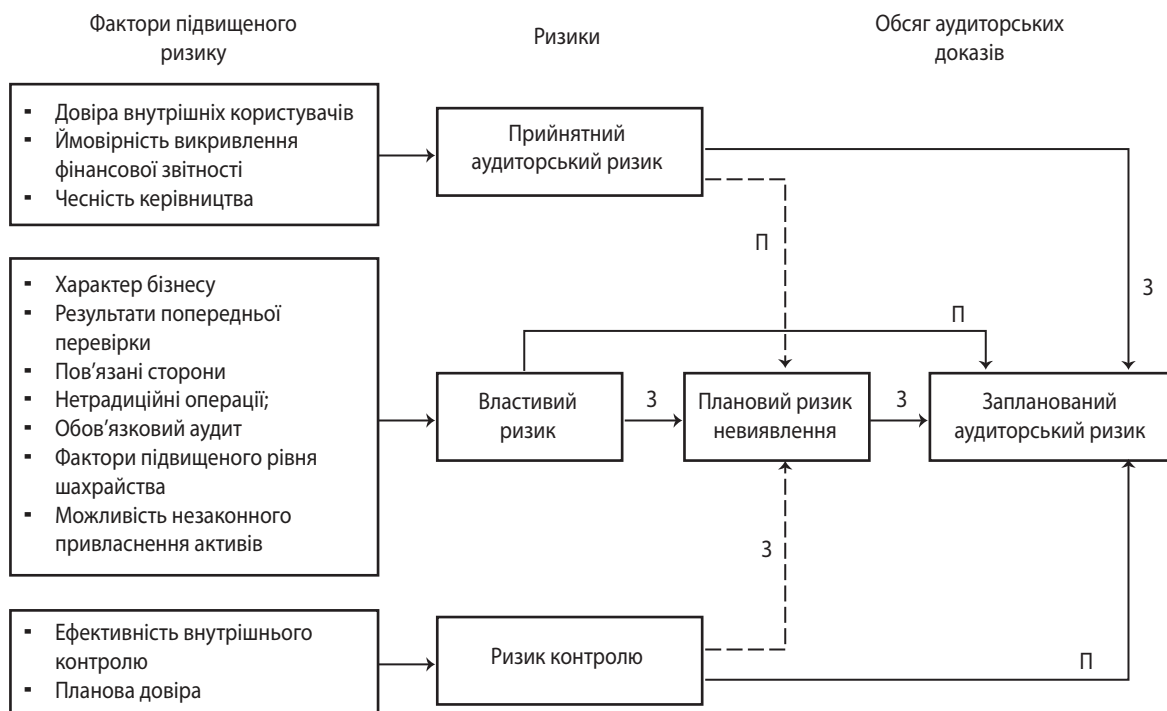

Рис. 5. Фактори впливу на рівень аудиторського ризику [21, с. 129]

Примітка:

«П» – вказує на пряму залежність між компонентами ризику та плановим рівнем ризику невиявлення чи плановими доказами

«3» – вказує на зворотну залежність

Рис. 6. Схема оригінальної систематизації взаємозалежності між факторами ризику, ризиками й обсягом аудиторських доказів при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання [21, с. 157]

Має сенс враховувати, що під час аудиторської перевірки аудиторю необхідно отримати достовірну та надійну інформацію, яка дає можливість на її підставі зробити адекватні висновки щодо достовірності фінансової звітності клієнта, що перевіряється. Така інформація в аудиті називається аудиторськими доказами [5]. Порядок отримання аудиторських доказів, визначення їх кількості та якості встановлено МСА № 500 «Аудиторські докази».

Згідно з МСА 500 аудиторські докази – це інформація, яка одержана аудитором для складання думок, на яких ґрунтується підготовка аудиторського висновку та звіту. Аудиторські докази складаються з первинних документів та облікових записів, що є основою фінансового звіту, а також підтверджувальної інформації з інших джерел. Аудитор повинен мати таку кількість аудиторських доказів, яка б забезпечила спроможність зробити необхідні висновки, користуючись якими, буде підготовлено аудиторський висновок [13].

Аудитор при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання одержує аудиторські докази шляхом застосування однієї або кількох із наведених нижче процедур (рис. 7).

На нашу думку, вибір методу оцінювання аудиторського ризику залежить від виду, до якого віднесено ризик. Найбільш доцільним є застосування методів математичної статистики, а для передбачуваних ризиків – метод аналізу чутливості, застосування якого передбачає виявлення сценаріїв, при реалізації яких може відбутися зниження планових показників діяльності суб'єктів господарювання до критичного рівня.

Слід зазначити, що згідно з МСА 330 «Аудиторські процедури відповідно до оцінених ризиків» вибір аудитором аудиторських процедур ґрунтується на оцінці ризику. Аудиторська процедура – певний порядок дій аудитора для отримання доказів на конкретній ділянці аудиту. Чим вища оцінка ризику аудитором, тим достовірніші та доречніші аудиторські докази, яких прагне аудитор від процедур по суті.

Проте збільшення обсягу аудиторських процедур є доречним лише тоді, коли самі аудиторські процедури є доречними для конкретного ризику [13].

При виборі та виконанні аудиторських процедур аудитор повинен брати до уваги обмеженість деяких процедур. Так, наприклад, факт наявності цінних паперів (акцій, облігацій) не є доказом у відношенні прав на них і їх вартісної оцінки.

Одна й та сама сукупність аудиторських процедур може забезпечити отримання аудиторських доказів, доречних у відношенні одних тверджень керівництва, але недоречних щодо інших.

Тому для отримання доречних аудиторських доказів необхідно, щоб аудиторська процедура мала цільову спрямованість, тобто було визначено, яке твердження керівництва (існування, повнота, оцінка) перевірятиметься [14]. Результати дослідження доводять, що система управління ризиками покликана забезпечити своєчасну ідентифікацію ризиків, їх оцінку і вжиття заходів до оптимізації (мінімізації) впливу, ефективну взаємодію підрозділів на всіх організаційних рівнях та вирішення конфлікту інтересів, що виникає у процесі управління ризиками.

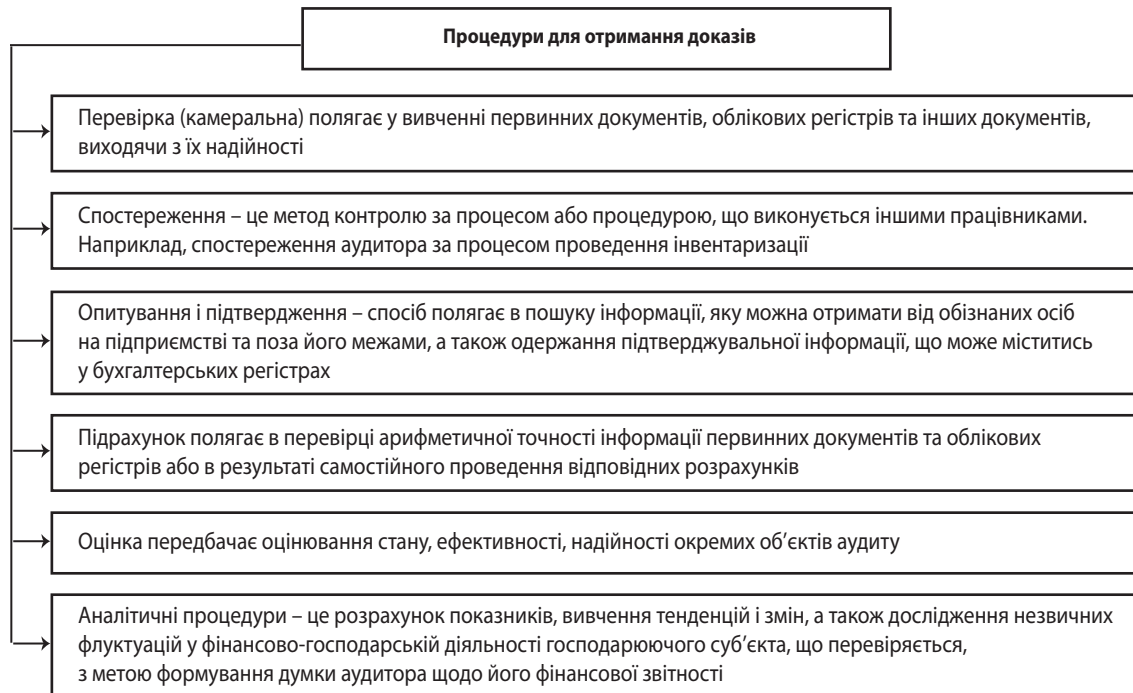

Рис. 7. Процедури для отримання доказів при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання [8, с. 193]

Основною метою функціонування системи управління ризиками є забезпечення ефективної діяльності аудиторської фірми в умовах ризику. На нашу думку, для досягнення своєї мети ця система повинна вирішити такі завдання:

- виявлення ризиків і оцінювання їхнього рівня;
- зведення ризиків до прийняттого рівня;
- ліквідація наслідків настання ризикових подій;
- створення та підтримка такої організаційної культури аудиторської фірми, яка б забезпечувала здійснення заходів щодо управління ризиками на всіх щаблях організаційної структури аудиторської фірми, всіма її працівниками;
- створення та надання персоналу фірми методичного та технічного забезпечення управління ризиками.

З метою зменшення аудиторського ризику до сприятливого рівня аудитор враховує зроблені ним оцінки властивого ризику і ризику контролю при визначенні характеру, строків і обсягів незалежних процедур перевірки. Залежно від цього аудитор планує:

- тести, спрямовані на перевірку споріднених сторін суб'єктів господарювання;
- строки проведення незалежних процедур;
- обсяг незалежних процедур [23].

Під час коригування аудиторського ризику його зменшення досягається двома способами: через зниження ризику контролю (збільшення тестів контролю) та шляхом зниження ризику невиявлення (збільшення аудиторських процедур по суті). Важливою особливістю цього виду ризику є те, що, на відміну від ризику контролю і властивого ризику, величину яких аудитор може тільки оцінити, але ніяк не вплинути на неї, величина ризику невиявлення регулюється безпосередньо самим аудитором [25].

Якщо при вивченні діяльності суб'єкта господарювання на етапі попереднього планування аудиторська організація дійде висновку, що у суб'єкта господарювання велика ймовірність банкрутства або фінансових втрат, то необхідно знизити рівень аудиторського ризику, оскільки при більш низькому рівні аудиторського ризику у аудиторської організації буде більше шансів успішно захистити результати аудиту.

Для оцінки ризиків аудиторської діяльності з метою реалізації заходів щодо їх мінімізації чи усунення пропонуємо аудиторам послідовно виконувати таке: обрати метод виявлення ризику, зібрати й опрацювати необхідну інформацію, ідентифікувати й оцінити ризики та визначити пріоритетні напрямки їх мінімізації або уникнення. Пропонується така *послідовність дій щодо оцінки аудиторського ризику з метою його мінімізації при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання* (рис. 8).

В результаті вивчення основ оцінки аудиторського ризику зроблено висновок про необхідність здійснення контролю за аудиторським ризиком, який, своєю чергою, допоможе уникнути або хоча б знизити підприємницький ризик. Акцентовано увагу на певних діях аудитора, які дозволяють зменшити підприємницький ризик. Дотримуючись запропонованої послідовності дій щодо мінімізації аудиторського ризику, можна отримати певні переваги: оцінити характер ризику; розробити рекомендації щодо аудиторського ризику; оптимізувати рівень аудиторського ризику при перевірці зобов'язань суб'єктів господарювання.

Висновок. За результатами дослідження визначено зміст методичного забезпечення аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання, що включає нормативну базу аудиту або концептуальну основу, технологію аудиту, застосування ефективних моделей, методик аудиту тощо.

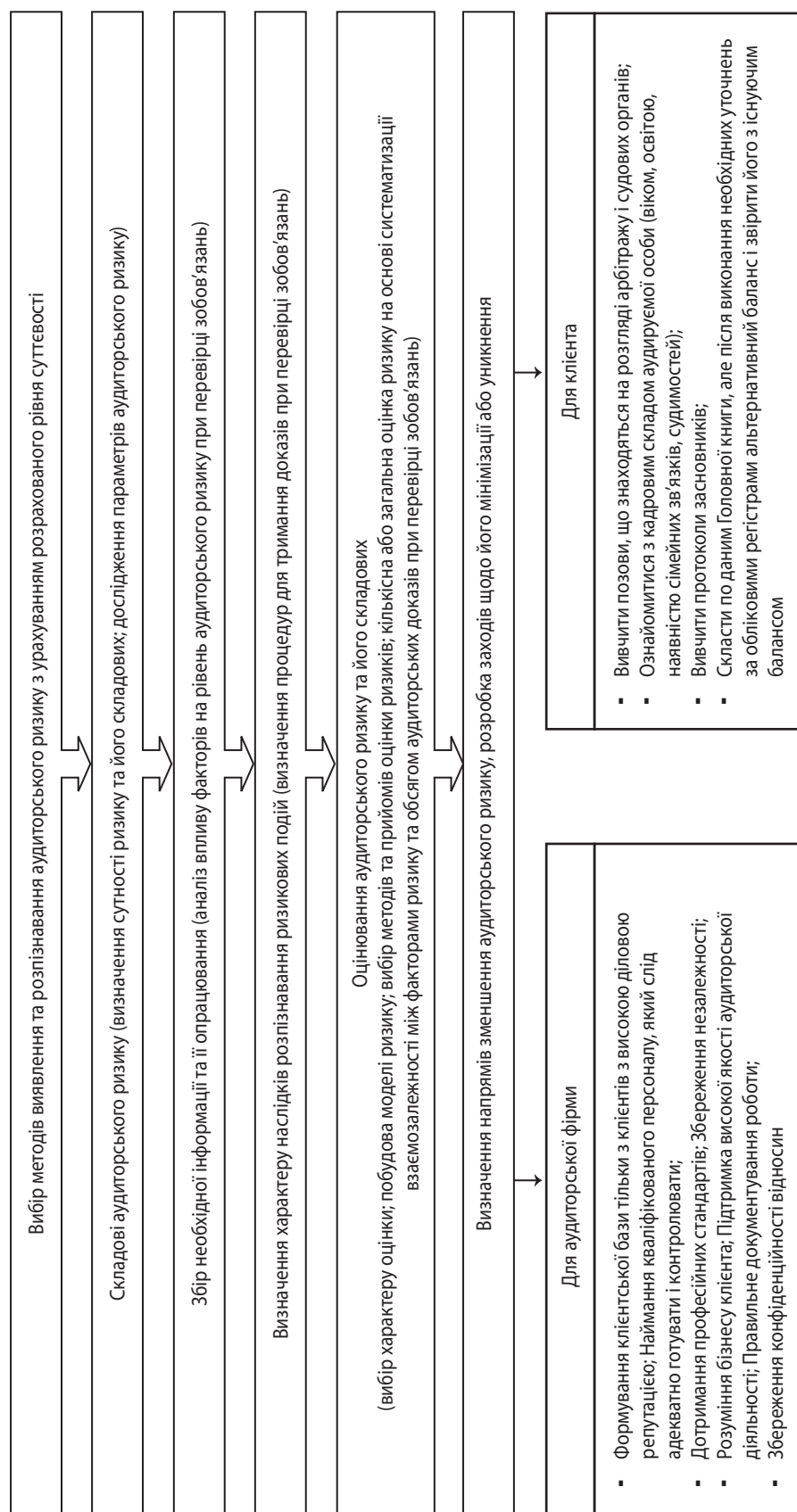

Рис. 8. Послідовність дій щодо оцінки аудиторського ризику з метою його мінімізації при перевірці у зобов'язань суб'єктів господарювання

Джерело: розроблено авторами

Узагальнено взаємозв'язок між завданнями аудитора в ході перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання та джерелами інформації. Наведені доробки дозволили удосконалити методіку аудиту зобов'язань суб'єктів господарювання через розробку й обґрунтування методичних рекомендацій по мінімізації аудиторського ризику при перевірці зобов'язань на основі запропонованої моделі прогностичної оцінки прийнятності аудиторського ризику в ході аудиторської перевірки зобов'язань суб'єктів господарювання. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання у практичній роботі незалежних аудиторів і внутрішніх аудиторів суб'єктів господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Д. М. Модель аудиторського ризику. *Аудиторські відомості*. 2001. № 12. С. 15–17.
2. Бичкова С. М. Методи оцінки аудиторських ризиків. *Аудитор*. 2012. № 6, С. 32–35.
3. Власюк К. Д. Методика та організація аудиту поточних зобов'язань підприємства. *Вісник*. 2014. № 37. С. 135–139.
4. Герасименко Т. О. Аудит в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в управлінні економічними процесами світової і національної економіки: сучасний стан та перспективи* : матеріали Міжнародного науково-практичного конференції (м. Кам'янець-Подільський, 11 груд. 2015 р.). Тернопіль : Крок, 2015. 373 с. С. 142–144.
5. Герасимова Е. Б., Мельник М. В. *Осноvy аудита* : учеб. пособие. М. : ФОРУМ, 2010. 224 с.
6. Гибез Е. А., Невдах С. В. Способы снижения аудиторского риска. *Международный экономический форум*. 2015. № 31 (15). С. 147–151.
7. Діденко С. В. Модель управління ризиком аудиторської діяльності. *Економіка і регіон*. 2009. № 1 (20). С. 139–142.
8. Загородній А. Г., Пилипенко Л. М. Ризики аудиторської діяльності: методика виявлення й оцінювання : монографія. Львів : ЗУКЦ, 2010. 232 с.
9. Литнева Н. О. *Забезпечення аудиту зобов'язань* : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2014. 18 с.
10. Мазур О. В. Оцінка ризиків при здійсненні аудиторських перевірок. *Аудитор України*. 2007. № 8 (114). С. 7–12.
11. Матвієнко Т. О. Особливості організації аудиту зобов'язань за податками і зборами. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 6. С. 109–113.
12. Михайлишин Н. П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2 (3). С. 130–135.
13. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016–2017 років Ч. I. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чaсть1.pdf
14. Мултанівська Т. В. Аудит в схемах і таблицях : навч. посіб. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 400 с.
15. Омецінська І. Я. Облік і аналіз зобов'язань будівельних підприємств: методика та організація : автореф. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Тернопіль, 2008. 18 с.
16. Орлов І. В. Генезис поняття «зобов'язання» в юридичному та економічному напрямках бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Серія : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз*. 2013. Вип. 1 (16). С. 170–177.
17. Орлов І. В. Теорія та методологія бухгалтерського обліку і контролю зобов'язань суб'єктів господарювання : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09. Житомир, 2014. 42 с.
18. Петренко С. М. Методи оцінки ризику при виробленні стратегії аудиту. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 10. С. 49–52.
19. *Практичний аудит: анфАС та ПРОФіль* / за ред. В. Ю. Лісної. Харків : Фактор, 2010 720 с.
20. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
21. Проскуріна Н. М. Конструктивно-ключові аспекти управління ризиком в аудиті : монографія. Київ : Екон. думка, 2013. 184 с.
22. Скрипник О. С. Методичне забезпечення аудиту поточних зобов'язань : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2014. 22 с.
23. Слюсаренко В. Є. Аудит: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні : монографія. Ужгород : УжНУ, 2014. 200 с.
24. Станкевич Г. Аналіз аудиторських ризиків під час перевірки (практичний аспект). *Аудитор України*. 2015. № 5 (234). С. 10–15.
25. Ярова Ю. Ю., Кудирко О. В. Управління ризиком аудиторської діяльності. *Вісник Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2014. № 15 (3). С. 284–289.

REFERENCES

- Andriev, D. M. "Model audytorskoho ryzyku" [Audit risk model]. *Audytorski vidomosti*, no. 12 (2001): 15-17.
- Bychkova, S. M. "Metody otsinky audytorskykh ryzykiv" [Methods of assessment of audit risks]. *Audytor*, no. 6 (2012): 32-35.
- Didenko, S. V. "Model upravlinnia ryzykom audytorskoi diialnosti" [Model of risk management of audit activity]. *Ekonomika i rehion*, no. 1 (20) (2009): 139-142.
- Gerasimova, Ye. B., and Melnik, M. V. *Osnovy audita* [Fundamentals of audit]. Moscow: FORUM, 2010.
- Gibezh, Ye. A., and Nevдах, S. V. "Sposoby snizheniya audytorskogo ryzyka" [Ways to reduce audit risk]. *Mezhdunarodnyy ekonomicheskyy forum*, no. 31 (15) (2015): 147-151.
- Herasyimenko, T. O. "Audyт v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku" [Audit in Ukraine: Current State and Development Prospects]. *Bukhhalterskyi oblik, analiz i audyt v upravlinni ekonomichnyimi protsesamy svitovoi i natsionalnoi ekonomiky: suchasnyi stan ta perspektyvy*. Ternopil: Krok, 2015. 142-144. [Legal Act of Ukraine] (2017). <http://www.rada.gov.ua>
- Lytneva, N. O. "Zabezpechennia audytu zoboviazan" [Guarantee of audit of obligations]: *avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.09*, 2014.
- "Mizhнародni standarty kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnykh posluh: vydannia 2016-2017 rokiv" [International standards for quality assurance, audit, review, other assurance and related services: Edition 2016-2017], part 1. https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чaсть1.pdf
- Matviienko, T. O. "Osoblyvosti orhanizatsii audytu zoboviazan za podatkami i zboramy" [Features of the organization of the audit of obligations for taxes and fees]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 6 (2012): 109-113.
- Mazur, O. V. "Otsinka ryzykiv pry zdiisnenni audytorskykh perevirok" [Risk assessment when conducting audits]. *Audytor Ukrainy*, no. 8 (114) (2007): 7-12.

Multanivska, T. V. *Audyt v skhemakh i tablytsiakh* [Audit in charts and tables]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2011.

Mykhailiyshyn, N. P. "Sutnist zoboviazan ta yikh klasyfikatsiia: ekonomichniy ta pravovyi aspekty" [The essence of the obligations and their classification: economic and legal aspects]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 2 (3) (2012): 130-135.

Ometsinska, I. Ya. "Oblik i analiz zoboviazan budivelnykh pidpriemstv: metodyka ta orhanizatsiia" [Accounting and analysis of liabilities of construction enterprises: methodology and organization]: *avtoref. ... kand. ekon. nauk: 08.00.09*, 2008.

Orlov, I. V. "Henezys poniattia «zoboviazannia» v yurydychnomu ta ekonomichnomu napriamkakh bukhhalterskoho obliku" [Genesis of the concept of «commitment» in the legal and economic fields of accounting]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu. Seriia : Bukhhalterskyi oblik, kontrol i analiz*, no. 1 (16) (2013): 170-177.

Orlov, I. V. "Teoriia ta metodolohiia bukhhalterskoho obliku i kontroliu zoboviazan subiektiv hospodariuvannia" [Theory and methodology of accounting and control of liabilities of economic entities]: *avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.09*, 2014.

Petrenko, S. M. "Metody otsinky ryzyku pry vyroblenni stratehii audytu" [Methods of risk assessment in developing an audit strategy]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 10 (2011): 49-52.

Praktychnyi audyt: anFAS ta PROFil [Practical audit: anFAS and PROFIL]. Kharkiv: Faktor, 2010.

Proskurina, N. M. *Konstruktivno-kliuchovi aspekty upravlinnia ryzykom v audyti* [Structural-key aspects of risk management in audit]. Kyiv: Ekon. dumka, 2013.

Skrypnyk, O. S. "Metodychne zabezpechennia audytu potochnykh zoboviazan" [Methodical provision of current liabilities audit]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.09*, 2014.

Sliusarenko, V. Ye. *Audyt: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini* [Audit: Current status and prospects of development in Ukraine]. Uzhhorod: UzhNU, 2014.

Stankevych, H. "Analiz audytorskykh ryzykiv pid chas perevirky (praktychnyi aspekt)" [Analysis of audit risks during the audit (practical aspect)]. *Audytory Ukrainy*, no. 5 (234) (2015): 10-15.

Vlasiuk, K. D. "Metodyka ta orhanizatsiia audytu potochnykh zoboviazan pidpriemstva" [Methodology and organization of audit of current obligations of the enterprise]. *Visnyk*, no. 37 (2014): 135-139.

Yarova, Yu. Yu., and Kudyrko, O. V. "Upravlinnia ryzykom audytorskoi diialnosti" [Audit Risk Management]. *Visnyk Vinnytskoho torhovo-ekonomichnoho instytutu KNTEU*, no. 15 (3) (2014): 284-289.

Zahorodnii, A. H., and Pylypenko, L. M. *Ryzyky audytorskoi diialnosti: metodyka vyjavlennia i otsiniuvannia* [Audit Risks: Methodology for Detection and Evaluation]. Lviv: ZUKTs, 2010.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2019 р.